

12.4.2023
KESKIVIKKOSARJA¹²
MUSIIKKITALO KLO 19.00

NICHOLAS COLLON
KAPELLIMESTARI

JUKKA HARJU
KÄYRÄTORVI

LILJA HAATAINEN
VIULU

György Ligeti
Käyrätorvikonsertto "Hampurilainen konsertto"

I Praeludium

II Signale · Tanz · Choral

III Aria · Aksak · Hoketus

IV Solo · Intermezzo · Mixtur · Kanon

V Spectra

VI Capriccio

VII Hymnus

Outi Tarkiainen
Songs of the Ice

VÄLIAIKA 20 MIN

Jean Sibelius

Humoreski nro 1 d-molli, op. 87/1

Humoreski nro 2 D-duuri, op. 87/2

Humoreski nro 4 g-molli, op. 89/2

Sinfonia nro 7 C-duuri op. 105

Väliaika n. klo 19.55. Konsertti päättyy n. klo 21. Suora lähetys Yle Radio 1:ssä ja Yle Areenassa sekä viivästettynä klo 20 alkaen Yle Teemalla.

GYÖRGY LIGETI: KÄYRÄTORVIKONSERTTO

György Ligetin (1923–2006) musiikki pursua radikaaleja oivalluksia ja luovia sovel-lutuksia, joissa hän usein ammentaa kekseliäästi musiikin historiasta tai eri musiikkikulttuureista. Ligetin viimeisiin teoksiin lukeutuva *Hampurilainen konsertto* (Hamburgisches Konzert) osoittaa tämän runsaalla mutta kompaktilla tavalla. Soolokäyrätorvelle, neljälle luonnontorvelle ja kamariorkesterille sävelletty teos muodostuu seitsemästä napakasta osasta, joissa Ligeti herkuttelee musiikillisilla muodoilla, tekniikoilla ja käytännöllä. Osien otsikot kertovat katalogimaisen täsmällisesti, mitä elementtejä säveltäjä on halunnut kussakin käsittellä, joko peräkanaa tai päällekkäin.

Teos syntyi vuosina 1998–99 tilaajanaan hampurilainen ZEIT-säätiö, joka toi-voi sävellyksen liittyvän kaupunkiinsa. *Hampurilainen konsertto* kantaesitettiin vuonna 2001, ja sen lopullinen versio on vuodelta 2003. Perinteikäs hansakaupunki vei Ligetin ajatukset barokin aikaan. Otsikko on viittaus Bachin *Brandenburgilaisiin konserttoihin*. Barokkiin liittyvät myös teoksessa käytettävät luonnontorvet eli aikoinaan käytössä olleet venttiilittömät käyrätorvet.

Ennen kuin venttiilit 1800-luvulla kehitettiin, käyrätorven sävelet täytyi muodostaa puhallustekniikan ja kelloon asetetun käden asentojen avulla. Näin syntyvät asteikot ovat viritykseltään niin sanottuja

luonnonasteikoita, eivät tasavireisiä kuten moderneissa soittimissa. Luonnonsävelisten asteikoiden ja tasavireisyyden yhdistäminen kiehtoi Ligetiä. Solistin käytössä on sekä moderni käyrätorvi että luonnontorvi, ja orkesterikokoonpanoon kuuluvat neljä luonnontorvea soittavat kukin eri virityksissä. Näin Ligeti luo huojahtelevia äänipintoja ja rytmisiä kudelmia, joissa viritysjärjestelmien törmäämisestä syntyvä harmoniamailma nousee selkeästi esiin – etenkin ensimmäisessä ja viidennessä osassa.

Monet osien nimissä mainituista käsitteistä, kuten koraali ja preludi, yhdistyvät barokkimusiikkiin. Signaali viittaa vaskipuhaltimien merkkiääniniin vaikkapa sodankäynnissä. Kolmas osa yhdistää laulavuuden (aaria) ja letkeästi leikittelevät rytmit, jotka syntyvät soveltamalla kahta vanhaa tekniikkaa: *aksak* on eräs turkkilaisen musiikin rytmikaava, *hoketus* ("hikka") puolestaan keskiaikainen moniäänisen musiikin tekniikka, jossa melodialinja on jaettu eri äänten kesken. Molemmat tekniikat tuottavat lystikkäästi ontuvan vaikutelman.

Neljännessä osassa solistin viipyilevää välisoittoa seuraa orkesterin tanssillinen purkaus, jossa aiheet solisevat kaanonissa. Kuudes osa on solistinen kapriisi eli oikukas pikkukappale, jonka jälkeen tunnelma rauhoitetaan hymnillä.

OUTI TARKIAINEN: SONGS OF THE ICE

Outi Tarkiaisen (s. 1985) vuonna 2019 syntyneet orkesteriteokset *Yön auringon variaatiot* ja *Jään lauluja* muodostavat teosparin, jossa pohjoisen luonnon äärimmäiset vuodenaajat asettuvat rinnakkain: kesä ja talvi muodostavat ympyrän, jossa yöttömän yön ja kaamoksen ääripäiden välille syntyy jatkumo.

Kuten useissa Tarkiaisen viimeaikaisissa orkesteriteoksissa, näissäkin sävellyksissä luonnonilmiöt lomittuvat äitiyden kokemuksiin. Teosparin pohjavirtana ovat naisen keholliset kokemukset synnytyksen jälkeen, avautuminen ja sulkeutuminen, jakautuminen ja eriytyminen. Nämä muutokset yhdistyvät valon lisääntymiseen ja häviämiseen sekä jäätymiseen ja sulamiseen.

4

Radion sinfoniaorkesterin ja Islannin sinfoniaorkesterin tilaama *Jään lauluja* kertoo silti ensisijaisesti jään voimasta sekä sen voimattomuudesta ilmastonmuutoksen edessä. Kantaesitys oli vuonna 2020. Tarkiaisen kirjoittaa: ”Jään lauluja on orkesteriteos jäästä – arktisella alueella jää hengittää vuodenaikojen mukaan, talvella paisuen ja kesällä kutistuen. Jään ikaikaisessa liikkeessä on oma laulunsa: hitaasti vyöryvä, vääjäämätön ja kaiken alleen peittävä. Jää helisee, ryskyy ja vaikertaa naristen, kun alati lämpenevä ilmastomme murtaa vanhat luonnonlait ja jään kohtalona on väistyä.”

JEAN SIBELIUS: HUMORESKIT VIULULLE JA ORKESTERILLE NRO 1, 2 JA 4

Kuten suurin osa säveltäjistä, Jean Sibelius (1865–1957) kirjoitti musiikkia hyvin erilaisiin tilanteisiin ja kohdeyleisöille, milloin kansainväliselle musiikkimaailmalle, teatterilavalle tai vapaamuurareille. Teokset myös vastasivat erilaisiin luoviin tarpeisiin. Sinfonioissa Sibelius pähkäili suurimpien taiteellisten kysymystensä kanssa. Vuosina 1916–17 sävelletyt *Kuusi humoreskia viululle ja orkesterille* ovat puolestaan nautiskellen sävellettyä musiikkia, joka on tarkoitettu nautiskeltavaksi. Niissä kuuluu vahvasti, että Sibeliuksen oma soitin oli juuri viulu.

Humoreski merkitsee tanssillista, keimaillevaa pikkukappaletta. Sibeliuksen humoreskit muodostavat sarjamaisen kokonaisuuden, mutta niitä esitetään paljon myös erikseen, esimerkiksi kansainvälisessä Sibelius-viulukilpailussa.

Ensimmäisessä humoreskissa siroasti tanssahteleva viulu houkuttelee ujon orkesterin mukaansa. Toisessa humoreskissa solisti ja orkesteri vilistävät kimaltavassa pyörteessä, neljännessä vetäydytään herkkään unelmointiin.

JEAN SIBELIUS: SINFONIA NRO 7 C-DUURI OP. 105

Sibeliuksen taiteilijakuvaan on tyypillisesti liitetty kosmisen rakentamisen ja takomisen ajatus. Sinfoniasarjan viimeiseksi jäänyt, itsevarmasti yksiosaiseksi kiteytetty seitsemäs sinfonia on nähty takomisprosessin absoluuttisena ja abstraktina hui-pentumana.

Vaikka seitsemäs on selkeästi ei-esitävä ja sisällöltään korostuneen henkistynyt sävellys, sitä ei välttämättä tarvitse lähestyä abstraktiuden kautta. Poikkeuksellisessa eheydessään ja tiiviydessään se on pikemminkin kuin äärimmäisen hiottu esine, jossa ei ole mitään ylimääräistä.

1900-luvun alussa taiteilijat olivat kiinnostuneita taidekäsityöstä osana uudistusliikettä, jossa taide haluttiin palauttaa juurilleen. Tuusulanjärven taiteilijayhteisössä, johon Sibeliusten Ainola kuului, oliin innostuneita puutarhanhoidosta ja kodinsisustuksesta. Jugend-arkkitehtuurissa pyrittiin orgaanisiin kokonaistaideteoksiin, joissa yhdistyivät vanha ja uusi, käytännöllinen ja henkinen. Tätä edusti selkeästi vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelyssä nähty Suomen paviljonki, joka oli sisustettu porvoollaisen Iris-tehtaan muotoilulla ja Akseli Gallen-Kallelan (tuolloin vielä Axel Gallén) suunnittelemissa tekstiileillä.

Sibeliuksen seitsemäs sinfonia valmistui 1924 eikä luonnollisestikaan enää edusta jugend-estetiikkaa, toisin kuin hänen varhaisemmat teoksensa. Kuitenkin seitsemän idut kylvettiin jo viidennen sinfonian sävellysprosessin aikana vuosina 1915–19, ja siinä on muistumia kauempaakin – *Valse triste* (1903) viivähtää läsnä aivan lähellä loppua.

Absoluuttisen järkäleen sijaan 20-minuuttinen sinfonia voisikin rinnastua käsityöesineeseen, esimerkiksi Gallen-Kallelan *Liekki*-ryijyyyn, jonka muotokieli syntyi sananjalkoja tyyllittelemällä. Loisteliäs pasuunateema, joka sinfoniassa kuullaan ensimmäisen kerran noin viiden minuutin kohdalla, on kuin vahvana toistuva kuvio, joka ilmestyy kudelmaan yhä uudelleen tuoden rohkaisevaa viestiä.

Seitsemäs sinfonia alkaa yhtenä yhtenäisenä lankana, kohoavana asteikkona, joka käynnistää musiikillisen kaaren punoutumisen. Sinfonisen tradition tunnuspiirteitä varioivat jaksot (johdanto, kehittely, hidas osa, scherzomaisuus ja niin edelleen) kehkeytyvät toisistaan saumattomasti. Sinfonia työntyy esiin alati muuntuvana, läikehtivänä jatkumona.

Musiikin muotoilemaa kertomusta tai sinfonista argumenttia hallitsee kohoamisen ja kirkastumisen ajatus. Sibelius kirjoitti tavoittelevansa ”elämänriemua ja elinvoimaa”, ja että ”sinfonialla on hyvin paljon yhteistä antiikin, erikoisesti Kreikan kanssa”.

Vuosisadanvaihteen mystisyys oli 1920-luvulle saavuttaessa vaihtunut usklassiseen selkeyden tavoitteluun, mihin osaltaan vaikutti sotienvälisen ajan ahdistus ja kaipuu pysyvyyteen. Antiikin Kreikka nähtiin yleispätevien totuuksien suojaisana lähteenä ja elinvoimaisen ihmisyyden mallina. Seitsemäs sinfonia on väkevä, optimistinen kannanotto, jossa elämänvoima puskee lannistumattomana eteenpäin.

Auli Särkiö-Pitkänen

NICHOLAS COLLON

Brittiläinen Nicholas Collon kuuluu nuoremman polven kysytyimpiin ja arvostetuimpiin kapellimestareihin. Hän aloitti viime vuonna kautensa RSO:n yhdeksäntenä ylikapellimestarina ja jatkaa tehtävässään kesään 2028 asti.

Tärkeällä sijalla Collonin ohjelmasuunnittelussa RSO:ssa ovat kausittain vaihtuvat teemasäveltäjät, joita ovat kaudella 2022–23 György Ligeti, Outi Tarkiainen ja Sergei Rahmaninov. Lisäksi hän on kutsunut Brett Deanin RSO:n säveltäjävieraaaksi. Collon johtaa kauden aikana RSO:ta kausikonserttien lisäksi ulkomaisilla vierailuilla Lontoon Proms-festivaalilla solistina Pekka Kuusisto sekä Virossa ja Saksassa, jolloin solistina on viulisti Hilary Hahn.

Collon on 2004 perustamansa brittiläisen kamariorkesterin Aurora Orchestran ylikapellimestari. Hän on työskennellyt Haagin Residentie-orkesterissa vuodesta 2016 lähtien, ensin jaetussa pääkapellimestarin (principal conductor) virassa Jan Willem de Vriendin kanssa ja 2018–2021 sen ainoana ylikapellimestarina. Syksystä 2017 lähtien hän on ollut myös Kölnin Gürzenich-orkesterin päävierailija.

Collon on vierailut monien arvostettujen orkesterien johtajana; näitä ovat britti-

läisten huippuorkesterien lisäksi mm. Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Zürichin Tonhalle-orkesteri, Ensemble InterContemporain, Euroopan kamariorkesteri, Osloon filharmonikot, Ranskan kansallisorkesteri, Tokion Metropolitan-sinfoniaorkesteri ja Toronton sinfoniaorkesteri.

Collon johtaa laajaa ohjelmistoa ja on työskennellyt myös oopperakapellimestarina. Hän on johtanut yli 200 uutta teosta, joukossa useita kantaesityksiä ja ensiesityksiä, säveltäjinä mm. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki ja Judith Weir.

Collon levytti kaudella 2021–22 RSO:n kanssa Sibeliuksen, Thomas Adésin ja Lotta Wennäkosken musiikkia. Hänen levytyksistään Aurora Orchestran kanssa tehty *Road Trip* (Ives, Copland, Adams ja Muhly) voitti 2015 Echo Klassik -palkinnon Klassik ohne Grenzen -sarjassa. Aurora Orchestran ensimmäisenä julkaisuna Deutsche Grammophonille on vuonna 2020 ilmestynyt levy *Music of the Spheres* (Mozart, Max Richter, Adés, Dowland/Muhly ja Bowie). Hän on lisäksi levyttänyt mm. Haydnia, Ligetiä, Britteniä ja Deliusia sekä Hallé-orkesterin kanssa useita levyjä modernia ohjelmistoa.

JUKKA HARJU

7

Jukka Harju on lumonnut jo vuodesta 2008 lähtien yleisön Radion sinfoniaorkesterin soolokäyrätorvensoittajana. Orkesteritehtävien lisäksi hän on esiintynyt aktiivisesti solistina ja kamarimuusikkona eri puolilla Suomea ja ulkomailla ja työskentelee myös opettajana Sibelius-Akatemiassa.

Harju aloitti käyrätorvensoiton yhdeksänvuotiaana, ja vain kaksi vuotta myöhemmin 1986 hän soitti Mozartin konserton (K.447) Dublinissa Irlannin radio-orkesterin solistina EBU:n nuorten solistien konsertissa. Hän opiskeli myöhemmin Sibelius-Akatemiassa Kalervo Kulmalan ja Wienissä Roland Bergerin johdolla. Harju voitti 2005 Lieksan kansainvälisen käyrätorvikilpailun ja nimettiin 2006 Lieksan Vaskiviikon ”vuoden vaskisoittajaksi”.

Ennen RSO:n kiinnitystä Harju soitti mm. Tampere Filharmoniaossa ja Helsingin kaupunginorkesterissa. Hän on myös vierailut

soolokäyrätorvensoittajana mm. Abbadon johtamassa Gustav Mahler –nuoriso-orkesterissa, Ranskan radion sinfoniaorkesterissa, Ruotsin radion sinfoniaorkesterissa, Tukholman Kuninkaallisessa filharmonikoissa, Oslon filharmonikoissa ja Bambergin sinfonikoissa.

Harjun ohjelmiston painopiste on klassismissa ja romantiikassa, mutta hän on soittanut myös paljon uutta musiikkia (mm. Ligeti, Knussen, Nordgren, Bowen, Plagge), ja monet suomalaiset säveltäjät, kuten Lintinen, Sallinen ja Räihälä, ovat kirjoittaneet konserton hänelle. Hän on itsekin tullut esiin säveltäjänä. Harju on levyttänyt mm. Nordgrenin ja Räihälän konsertot, Whittallin ja Kujalan teoksia sekä myös omaa musiikkiaan. Viimeisimmällä levyllään (2022) hän soittaa käyrätorvisovitukseksi Bachin soolospellosarjat nrot 1–3.

Lilja Haatainen (s. 2011) on nuoresta iästään huolimatta jo ehtinyt herättää huomiota viulistina. Hän voitti alkuvuodesta 2022 Jyväskylän viulukilpailun pienten sarjan ja lokakuussa 2022 Saksan Weimarissa kansainvälisen nuorten viulistien Louis Spohr -kilpailun alle 13-vuotiaiden sarjan, finaalivaiheen teoksena Mozartin viulukonsertto nro 3 G-duuri.

Kempeleessä syntynyt Haatainen aloitti viulunsoiton kolmevuotiaana suzuki-menetelmällä ja jatkoi opintojaan kuusivuotiaana Oulun konservatoriossa Mervi Kyrkin oppilaana. Syksystä 2021 lähtien hän on opiskel-

lut Porvoon musiikkiopistossa ja Viuluakatemiasa Janne Malmivaaran ja Elina Vähälän johdolla.

Lilja Haatainen esiintyi keväällä 2021 Radion sinfoniaorkesterin nuorten solistien konsertissa. Sen lisäksi hän on soittanut Oulu Sinfonian, Lappeenrannan kaupunginorkesterin, Suomalaisen kamariorkesterin ja Louis Spohr -kilpailun voiton jälkeen myös Jenan filharmonikkojen solistina. Kesäkuussa on tiedossa esiintyminen Naantalien Musiikkijuhlilla kautta aikojen juhlien nuorimpana taiteilijana.

RADION SINFONIAORKESTERI

Radion sinfoniaorkesteri (RSO) on Yleisradion orkesteri, jonka tehtävänä on tuottaa ja edistää suomalaista musiikkikulttuuria. Orkesterin ylikapellimestari on Nicholas Collon.

Radio-orkesteri perustettiin vuonna 1927 kymmenen muusikon voimin. Sinfoniaorkesterin mittoihin se kasvoi 1960-luvulla. RSO:n ylikapellimestareita ovat olleet Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste, Sakari Oramo ja Hannu Lintu.

Suurten klassis-romanttisten mestariteosten ohella RSO:n ohjelmisto sisältää runsaasti nykymusiikkia ja orkesteri kantaesittää vuosittain useita Yleisradion tilausteoksia. RSO:n tehtäviin kuuluu myös koko suomalaisen orkesterimusiikin taltioiminen kantanauhoille Yleisradion arkistoon.

RSO on levyttänyt mm. Mahlerin, Bartókin, Sibeliuksen, Hakolan, Lindbergin, Saariahon, Sallisen, Kaipaisen ja Kokkosen teoksia. Orkesteri on saanut levytyksistään Gramophonen kahdesti – Lindbergin klarinettkonsertton levytyksestä 2006 sekä Bartókin viulukonserttojen levytyksestä 2018. Muita tunnustuksia ovat mm. BBC Music Magazine Award, Académie Charles Cros ja MIDEM Classical Award. Sibeliuksen sävelrunoja ja lauluja sisältävä levy palkittiin International Classical Music -palkinnolla (ICMA) 2018. Kotimaisen EMMA-palkinnon RSO on saanut 2016 ja 2019. Grammy-ehdokkaana RSO on ollut 2020 ja 2021.

RSO:n konsertit lähetetään suorina lähetyksinä Yle Areenassa ja Yle Radio 1:ssä, viivästettynä konsertti-iltana Yle Teemalla sekä taltioiteina Yle TV1:ssä.

9

**HUOMIOITHAN YLIHERKKYYDESTÄ KÄRSIVÄT
KANSSAKUULIJAMME, VÄLTTÄISITKÖ VOIMAKKAIDEN
TUOKSUJEN KÄYTTÖÄ KONSERTISSA.
KIITOS!**